

hænger af «Forholdene», Udviklingen etc. Nuvel! Ogsaa Beskyttelsen har sin relative Berettigelse! Men fra denne Indrømmelse og til Toldbeskyttelsen er der et uhyre Spring. «Beskyttelsen» er et almindeligt Princip; men Toldbeskyttelsen er en speciel Form af dette Princip, en speciel Maade, hvorpaa det bringes til Anvendelse. Selv om man indrømmer, at det ikke gaar an at forsøge paa at jage Statsbeskyttelsen en Gang for alle ud af Verden, saa har man dog ikke dermed godkjendt Toldskrankerne. Hos Protektionismens Theoretikere søger man forgjæves efter en Retfærdiggjørelse af Toldskrankerne. De søge at vise det Rationelle i en «Beskyttelse»; men det lykkes dem ikke at vise, at der er noget Rationelt i den protektionistiske Anvendelse af Toldskranker, der endnu findes i de fleste Stater. Det tør da ogsaa siges, at den Maade, hvorpaa Staterne søge at besværliggjøre Vareindførselen, er absurd og staar i aabenbar Strid med mange andre af Statens Forholdsregler.

A. Bernstein: Schulze-Delitzsch. Leben und Wirken. Zweite Auflage. Berlin, 1879. (188 S.).

Af den kooperative Bevægelse i Tyskland har Schulze-Delitzsch ubestrideligt større Fortjenester end nogen Anden. I Erkendelsen heraf var det, at den kooperative Kongres i Eisenach i August 1878 besluttede at lade udarbejde et Jubelskrift til Forherligelse af Schulze-Delitzsch's halvfjerdsindstyvende Fødselsdag, der netop da indtraf. Jubelskriftet skulde give en Skildring af Schulzes Liv og Virken, og til dets Forfatter udsaaes Hr. A. Bernstein. Naar dette vides, vil man forstaa, og vil vel ogsaa undskylde at Skriftet, Jubelskriftet altsaa, tillige blev en Lovprisning, — en Lovprisning, der begynder paa Bogens første Side og — uden nogen Afbrydelse — i høje Toner fortsættes til Bogens sidste Ord.

Ogsaa vi nære oprigtig Sympathi for de Schulze-Delitzsch'ske Foreninger og frakjende dem aldeles ikke deres Nytte. Men vi beklage, at denne af Sangvinikerne er bleven i høj Grad overvurderet. Den Fordel, man lovede Arbejderne af dem,

hænger af «Forholdene», Udviklingen etc. Nuvel! Ogsaa Beskyttelsen har sin relative Berettigelse! Men fra denne Indrømmelse og til Toldbeskyttelsen er der et uhyre Spring. «Beskyttelsen» er et almindeligt Princip; men Toldbeskyttelsen er en speciel Form af dette Princip, en speciel Maade, hvorpaa det bringes til Anvendelse. Selv om man indrømmer, at det ikke gaar an at forsøge paa at jage Statsbeskyttelsen en Gang for alle ud af Verden, saa har man dog ikke dermed godkjendt Toldskrankerne. Hos Protektionismens Theoretikere søger man forgjæves efter en Retfærdiggjørelse af Toldskrankerne. De søge at vise det Rationelle i en «Beskyttelse»; men det lykkes dem ikke at vise, at der er noget Rationelt i den protektionistiske Anvendelse af Toldskranker, der endnu findes i de fleste Stater. Det tør da ogsaa siges, at den Maade, hvorpaa Staterne søge at besværliggjøre Vareindførselen, er absurd og staar i aabenbar Strid med mange andre af Statens Forholdsregler.

A. Bernstein: Schulze-Delitzsch. Leben und Wirken. Zweite Auflage. Berlin, 1879. (188 S.).

Af den kooperative Bevægelse i Tyskland har Schulze-Delitzsch ubestrideligt større Fortjenester end nogen Anden. I Erkjendelsen heraf var det, at den kooperative Kongres i Eisenach i August 1878 besluttede at lade udarbejde et Jubelskrift til Forherligelse af Schulze-Delitzsch's halvfjerdsindstyvende Fødselsdag, der netop da indtraf. Jubelskriftet skulde give en Skildring af Schulzes Liv og Virken, og til dets Forfatter udsaaes Hr. A. Bernstein. Naar dette vides, vil man forstaa, og vil vel ogsaa undskylde at Skriftet, Jubelskriftet altsaa, tillige blev en Lovprisning, — en Lovprisning, der begynder paa Bogens første Side og — uden nogen Afbrydelse — i høje Toner fortsættes til Bogens sidste Ord.

Ogsaa vi nære oprigtig Sympathi for de Schulze-Delitzsch'ske Foreninger og frakjende dem aldeles ikke deres Nytte. Men vi beklage, at denne af Sangvinikerne er bleven i høj Grad overvurderet. Den Fordel, man lovede Arbejderne af dem,

maatte for en stor Del blive illusorisk. Man spændte Forventningerne for stærkt, og gav Løfter, som ikke kunde indfries. Dette var ikke klogt, — og det har hævnnet sig. Men i et Festskrift som det ovennævnte tør man naturligvis ikke vente at finde denne Side af Sagen belyst. Det er et fortællende, — ikke noget kriticerende eller vurderende Skrift.

Hermann Schulze fødtes i Delitzsch d. 29. August 1808. I denne lille By, i Provinsen Sachsen, havde Schulzes Forfædre gennem flere Slægtled beklædt Stillingen som Borgmester og Dommer. Hans Familie nød her høj Anseelse; og hans egen Betydning blev anerkjendt af den lille By, da den i 1848 valgte ham som sin Repræsentant til den tyske Nationalforsamling. I Parlamentet var og er det en almindelig Skik, at Medlemmernes Navn nævnes i Forbindelse med deres Valgekredses. Men selv senere, da Schulze havde trukket sig tilbage fra Rigsdagslivet, og aller senere, da han paany valgtes til Medlem af den lovgivende Forsamling, men for andre Valgekredse (Berlin og Wiesbaden), — beholdt han Tilnavnet Delitzsch; thi til denne By følte han sig knyttet ved de stærkeste Baand, og her begynde han den Bevægelse, der efterhaanden skulde brede sig over hele Tyskland og udover Tysklands Grænser. «Schulze» er desuden knap nok noget Egennavn, i Tyskland, — men «Schulze-Delitzsch» er kun En.

Bernstein skildrer os Schulze-Delitzsches Studenter- og Ungdomsliv, hans Virksomhed som juridisk Embedsmand, hans Deltagen i det politiske Liv fra 1848 af, hans Forsøg paa i Forening med andre frisindede Mænd (men ikke Mænd af «yderste» Venstre, thi nogen «radikal» Venstremand har S.-D. aldrig været) at sætte en Skattenegtelse i Stand ligeoverfor Ministeriet Brandenburg, den politiske Monstreproces, Anklage for Højforræderi m. m., der i den Anledning rejstes mod ham og 41 andre Medlemmer af Nationalforsamlingen, hans Frikjendelse i 1850, og hans senere politiske Bedrifter. Alt dette er af Interesse; thi ogsaa som Politiker, som politisk Fremskridtsmand, er Schulze-Delitzsch en karakteristisk Personlighed. Størst Interesse maa der dog selvfølgelig knytte sig til Bestræbelserne paa det økonomiske Omraade. Det maa derfor

beklages, at Bernstein ikke har givet, hvad der dog havde været al Opfordring til ved denne Lejlighed at give, nogen videre fyldig Fremstilling af den kooperative Bevægelses Udvikling. Heller ikke Forholdet til Lassalle m. m. skildres saa indgaaende, som man kunde ønske. Imidlertid, Skriftet fortæller os altid endel, omend med nogle flere Ord og skjønne Talemaader og noget mindre Indhold, end ønskeligt.

I Revolutionsaaret 1848 havde S.-D. faaet rig Lejlighed til nøjere at overveje «det sociale Spørgsmaal». Han var bleven stillet i Spidsen for den Kommission, som Nationalforsamlingen i Berlin i Sommeren 1848 havde nedsat til Undersøgelse af Arbejderspørgsmaalet. Sextenhundredede Petitioner, sextenhundredede højst forskellige Forslag til Samfundets radikale Forbedring var blevne henviste til denne Kommission. Arbejde manglede den altsaa ikke. Men da Reaktionen i Slutningen af Aaret begyndte at indfinde sig og i det følgende Aar atter kom i Besiddelse af Magten, blev alle Revolutionsaarets demokratiske og socialistiske Projekter uden Barmhjertighed guillotinerede. Socialismen iværksatte sit Tilbagetog, — og Selvhjælps-Bestræbelserne skulde i dens Sted forsøge deres Lykke. Men S.-D. indsaa godt, at det i et Land som Tyskland, der aldrig ret har forstaaet sig paa Frihed, ikke vilde være praktisk strax at anstille Selvhjælps-Forsøget efter nogen stor Maalestok. Selvhjælpen skulde løse det sociale Spørgsmaal, — men kun lidt efter lidt. Sagen skulde gribes an med Varsomhed, og mest praktisk vilde det være saa vidt muligt at knytte det Ny, der tænktes indført, til det alt bestaaende Gamle. Fandtes der alt Sygekasser og Laanekasser, der hvilede paa Godgjørenheds-Principet, saa vilde det ikke være rigtigt at sætte sig i skarp Opposition til dette, men bedre vilde det være med Lempe at faa det afløst af Selvhjælps-Principet. Der skulde stiftes smaa Selvhjælps-Foreninger, og dem vilde man bedst kunne faa i Gang, naar man personligt paavirkede snævre Kredse af Smaa-Næringsdrivende, og ved personlig Omgang med dem søgte at gjøre dem Fordelene ved Selvhjælps-Foreningerne indlysende. Forsøget paa at faa Noget i Gang lykkedes da allerede i Sommeren 1849, idet der opstod en Syge- og Begravelses-

Kasse i Delitzsch, hvortil Skomagernes Raastofforening sluttede sig senere paa Aaret, medens en Forskudsforening oprettedes i 1850. Denne Sidste blev i Begyndelsen støttet ved Indskud af «Honoratiores»; men disse trak sig snart tilbage, og i 1851 blev Foreningen omdannet, saa at den fik den rene Selvhjælp til Grundlag. Og samtidigt hermed tog S.-D. atter fast Ophold i Delitzsch. Et Aarstid, 1850—51, havde han beklædt et Dommerembede i Wreschen i Provinsen Posen; men hos den reaktionære Regering var den liberale S.-D. ikke *persona grata*, og Justitsminister Simons smaalige Chikanerier foranledigede ham til i Efteraaret 1851 at forlange sin Afsked af Stats-tjenesten, hvorefter han vendte tilbage til sin Fødeby. Og nu kunde han med fuld Kraft hellige sig de kooperative Bestræbelser.

Den umiddelbare personlige Indvirken paa de Klasser, det gjaldt at vinde for de kooperative Selvhjælps-Foreninger, har S.-D. altid tillagt den største Betydning. Og «lykkeligvis har Naturen udstyret ham med rige Gaver hertil. I hans personlige Fremtræden, i hans begejstrede Alvor, i hans henrivende Veltalenhed, i hans uegennyttige Virksomhed, i hans Friheds-aand og i den Tillid, som hele hans offentlige og private Liv vakte, laa den Impuls, der fik de jævne Borgermænd til at overvinde deres sædvanlige Sky ligeoverfor ny Foretagender. . . . Hans Uddannelse som praktisk Jurist, hans omfattende Kjendskab til det virkelige Folkeliv, — alt dette, i Forbindelse med hans ideale Anlæg til at blive Folket en tro Fører, i aandelige og i materielle Forhold, gjorde ham ganske særligt skikket til at føre Bestræbelserne til heldige Resultater». Men om han end tillagde den personlige Tale og Omgang den største Vægt, saa undervurderede han dog ikke Betydningen af det skrevne Ord. Allerede i 1850 havde han offentliggjort en «Mittheilung über gewerbliche und Arbeiter-Associationen», og tre Aar senere gav han baade Beretning om sine Forsøg og Forklaring af de forskjellige kooperative Former i sin «Associations-Buch für deutsche Handwerker und Arbeiter». Her gav han en almenfattelig Fremstilling og Vurdering af de forskjellige, navnlig i Frankrig og England fulgte Systemer, og en Paavisning af

hvorledes det vilde være praktisk at begynde med Syge- og Begravelseskasser, derefter tage fat paa Forbrugsforeninger, Forskudsforeninger, Raastof- og Magasin-Foreninger, medens Produktionsforeningerne burde danne Afslutningen paa Systemet. Intet Led i Udviklingen maatte springes; det Hele skulde udvikle sig gradvis, og imod den Tro, at det skulde være en nem Sag at naa op til Udviklingens øverste Trin, burde man vel vogte sig.

Om Reaktionen Forbitrelse mod S.-D. skriver Bernstein bl. A.: »Med et instinktivt skarpt Blik saa den fevdale Reaktion, at der i den folkelige Kooperation, — om den end nok saa meget fralægger sig politiske Tendenser — ligger en mægtig Løftestang for Folkeaadens Frigjørelse. Selvhjælpen paa det økonomiske Omraade blev af Reaktionen opfattet som en naturlig Forløber for Folkets sociale Selvstændighed, der ikke kunde blive uden dyb Indflydelse paa den hele sociale Ordning. Man søgte at gjøre Associationsvæsenet og dets Grundlægger politisk mistænkelig, og fremstillede det som en Forskole for den sociale Revolution, der maatte modvirkes med alle Statsmagtens Midler.» Socialdemokratiets Uvilje er af en ganske anden Art: medens Reaktionen frygtede Kooperationsbevægelsen, fordi den kunde udvikle Folkets Selvstændighedslyster, mente og mener Socialdemokratiet, at Schulze-Delitzsch ved sine Foreninger egenlig kun har holdt Folket for Nar. Alligevel, trods den ganske forskellige, ja i Grunden modsatte Opfattelse, ansaa den »fevdale Reaktion» det for hensigtsmæssigt at indgaa en Alliance med Socialdemokratiet (Bismarck og Florian Paul) imod den kooperative Selvhjælpsbevægelse. Denne Alliance er ret interessant og karakteristisk, — men dens Farlighed er mere tvivlsom. Den farligste Fjende er ikke »den fevdale Reaktion», heller ikke Socialdemokratiet, heller ikke Alliancen af Reaktion og Socialdemokrati. Den farligste Fjende er den, som f. Ex. de danske Husholdningsforeninger kjende af personlig Erfaring, — Mangelen paa Interesse.

A. P.
